

แก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ : ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติสู่รูปแบบเครื่องประดับ

KAEW PONG KHAM OF BAN NA BAN RAI :

FROM NATURAL CRYSTAL TO THE PATTERN OF JEWELRY

ภาณุพงศ์ จงขานสิทธิ์/PANUPONG JONGCHARNSITTHO

สาขาวิชาสิ่งทอและเครื่องประดับ วิชาเอกออกแบบเครื่องประดับ คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

DEPARTMENT OF TEXTILE AND JEWELRY, MAJOR JEWELRY DESIGN, FACULTY OF ARTS AND ARCHITECTURE, RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY LANNA CHIANG MAI

Received: September 9, 2019

Revised: November 9, 2020

Accepted: December 7, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอเรื่องแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ ตำบลแม่ออด อำเภอลี้ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายแก้วโป่งขามที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปางและประเทศไทย ในประเด็นของบริบทชุมชนบ้านนาบ้านไร่ ลักษณะทางภูมิณีวิทยาและทางกายภาพของแก้วโป่งขาม ความสำคัญของแก้วโป่งขามกับชุมชนในเชิงความเชื่อ แหล่งกำเนิดแก้วโป่งขาม ชื่อและชนิดของแก้วโป่งขามที่สอดคล้องกับความเชื่อของผู้คน การทำอาชีพเจียรไนแก้วโป่งขามที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขั้นตอนการเจียรไนแก้วโป่งขาม การนำแก้วโป่งขามมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้นำเสนอในประเด็นของการพัฒนาแก้วโป่งขามเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน แก้วโป่งขามเป็นพลอยเนื้ออ่อนที่เกิดจากผลึกหินธรรมชาติที่เรียกว่า “ควอตซ์ (Quartz)” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหินเขี้ยวหนุมาน หรือ “หินดินสอ” ซึ่งเป็นการเรียกชื่อของผู้คนตามลักษณะกายภาพที่ง่ายต่อการจดจำ แก้วโป่งขามเป็นพลอยเนื้ออ่อน ที่ผู้คนทั่วไปอาจไม่คุ้นเคยหรือรู้จักอย่างแพร่หลายมากนัก อาจเนื่องจากชื่อหรือลักษณะของแก้วเป็นสิ่งที่ไม่มีจุดเด่นในด้านความสวยงามและสีสน แต่ทั้งนี้แก้วโป่งขามก็ยังมีจุดเด่นต่อผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการครอบครองไว้ในเชิงความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภและความอยู่ยงคงกระพัน อาชีพการเจียรไนแก้วโป่งขามต้องอาศัยบุคคล และหน่วยงานหลายองค์กร ที่จะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ : แก้วโป่งขาม, บ้านนาบ้านไร่, ผลึก, เครื่องประดับ

Abstract

This academic paper concerns “Kaew Pong Kham” of Ban Na Ban Rai, Mae Thod Sub-district, Thoen District, Lampang. This location is one of the famous places for manufacturing and selling Kaew Pong Kham in Lampang and in Thailand. The research focuses on the context of Ban Na Ban Rai community; the gemological and physical characteristics of Kaew Pong Kham; the superstitious importance of Kaew Pong Kham to the community; the origin of Kaew Pong Kham; the names and the types of Kaew Pong Kham that correspond with the beliefs of people; Kaew Pong Kham lapidary occupation that has been passed down from generations to generations; the process of faceting Kaew Pong Kham; and using Kaew Pong Kham as an ornament for jewelry of all kinds. Furthermore, this paper concerns the sustainable development of Kaew Pong Kham. Kaew Pong Kham is a semi-precious stone produced from a natural

crystal called “Quartz”. It can also be called Kaew Hanuman Stone or “Pencil Stone” as these names are easier to remember according to its physical characteristics. This semi-precious stone called Kaew Pong Kham is not very familiar to regular people nor is it well-known due to its name or characteristics that are not beautifully nor colorfully attractive. However, Kaew Pong Kham is attractive to those who want to possess it because they believe that the stone gives them luck and invulnerability. Maintaining the occupation of Kaew Pong Kham lapidary requires administrative personnel and authorities for sustainability.

Keyword : Kaew Pong Kham, Ban Na Ban Rai, Crystal, Jewelry

บทนำ

อำเภอลำปางเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากจังหวัดลำปางไปทางทิศใต้ตามถนนพหลโยธินสายลำปาง – ตาก เป็นระยะทางประมาณ 90 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทางจากตัวจังหวัดลำปางประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้คนส่วนใหญ่ของอำเภอลำปางมีวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างจากวิถีชีวิตผู้คนของจังหวัดลำปาง แต่จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลในเชิงวิชาการพบว่าสิ่งหนึ่งที่มีความแตกต่างอย่างเด่นชัดคือ ภาษาท้องถิ่น

ซึ่งเป็นภาษาพูดนั้น สังเกตได้ว่าส่วนใหญ่เป็นสำเนียงคล้ายคลึงกับภาษาพูดของผู้คนในอำเภอดอยเต่า และอำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้ว่าระยะทางจากตัวจังหวัดลำปางถึงอำเภอลำปางจะค่อนข้างไกล แต่ทั้งนี้อำเภอลำปางเป็นอุปสรรคในเชิงของการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอลำปางที่สำคัญ ดังเช่น วัดถ้ำสุขเกษมสวรรค์ อ่างเก็บน้ำแม่มอก และอุทยานแห่งชาติแม่ละ เป็นต้น ดังคำขวัญของอำเภอลำปางที่ว่า “สัมผัสกลิ่นฉ่ำ น้ำตกงาม ไปชมขลุ่ย วังหินอ่อน” อำเภอลำปางอาจเป็นพื้นที่

ภาพที่ 1 แผนที่อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง และทางเข้าหมู่บ้านนาบ้านไร่ ตำบลแม่ออน
ที่มา : <http://www.lslspg.org/structure/thoen.htm> และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย
เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561

ซึ่งนักท่องเที่ยวทั่วไปไม่รู้จักร เนื่องจากเป็นเพียงทางผ่านจาก กรุงเทพฯ ไปสู่จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอดงเจนในอดีตเคยเป็นเมืองขนาดเล็กที่สวยงาม ตั้งอยู่ท่ามกลาง ธรรมชาติ และที่ราบลุ่ม แต่ละบ้านมีสวนครัวและสวนผลไม้ ที่โดดเด่นก็คือการปลูกส้มเกลี้ยง ชาวบ้านมีอาชีพทำสวน ส้มเกลี้ยงเป็นจำนวนมาก และอาชีพดั้งเดิมของผู้คนคือการ เลี้ยงครั่งเป็นอาชีพ และการทำนา มีข้าวเพียงพอสำหรับ เลี้ยงครอบครัว แต่สิ่งที่ทำให้เมืองดงเจนมีชื่อเสียงนอกเหนือ จากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว คือ “แก้วโป่งขาม” ของบ้านนาบ้านไร่ หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ถอด อำเภอดงเจน จังหวัดลำปาง ที่ผู้คนเกือบ ทั่วประเทศนิยมซื้อเพื่อนำไปทำเป็นเครื่องประดับ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้านตามความเชื่อในด้านการคุ้มครอง และป้องกันภัยต่าง ๆ ซึ่งบ้านนาบ้านไร่ เป็นชุมชนหนึ่งที่ อยู่ในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด อยู่ห่างจากตัวอำเภอดงเจนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็น ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร (ดังภาพที่ 1) บนเส้นทาง ดงเจน-ลี่ (ลี่ คือชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดลำพูน)

ชุมชนแห่งนี้มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและสงบ ผู้คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประชากร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดบ้านนาบ้านไร่ เป็นศูนย์รวม จิตใจของผู้คนแห่งนี้ แต่นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม แล้ว ยังพบว่ามีอาชีพหนึ่งที่น่าสนใจและทำรายได้ให้แก่ผู้คน ในชุมชนบ้านนาบ้านไร่ นั่นคืออาชีพเจียรไน “แก้วโป่งขาม”

ซึ่งเป็นหินชนิดหนึ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อของผู้คนในชุมชน แก้วโป่งขามสามารถนำมา เจียรไนให้เป็นรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยเฉพาะ การนำมาประดับตกแต่งบนตัวเรือนเครื่องประดับ

เนื้อหา

ลักษณะทางอณูณิทยาของ “แก้วโป่งขาม” นั้น จัดเป็นแร่อย่างหนึ่ง เรียกว่า “ควอตซ์ (Quartz)” ในการ เรียกชื่อของแก้วโป่งขาม ทั่วไปนั้นผู้คนบางคนเรียกว่า “หิน เขียวหนุมาน” ชื่อนี้อาจสันนิษฐานมาจากเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรกลักษณะการเกิดของแก้วโป่งขามที่ว่า เมื่อชุด ดินลงไปจะพบหิน แล้วเมื่อกระเทาะหินนั้นออกแล้วจะพบ แก้วโป่งขามอยู่ภายในโพรงหินนั้น หินดังกล่าวนี้คือหิน แกรนิต หรือหินอัคนี ลักษณะของหินที่มีแร่ควอตซ์อยู่ด้าน นี้ มีรูปร่างบิดเบี้ยวคล้ายปากของลิงที่กำลังอ้าเห็นฟันอยู่ เต็มปาก อีกประการหนึ่งคือเชิงเปรียบเทียบ กล่าวคือ หนุมานเป็นชื่อของลิงในวรรณคดีไทยเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่ง หนุมานเป็นผู้ที่ทรงพลัง มีอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ยิ่งใหญ่ เปรียบกับเขียวของหนุมาน ซึ่งทรงอิทธิฤทธิ์ บางแห่งอาจ เรียกว่า “หินดินสอ” เนื่องจากมีลักษณะเกิดเป็นรูปปลีกล มีรูปร่างเป็นแท่งคล้ายแท่งดินสอที่หน้าตัดเป็นรูปหกเหลี่ยม การเรียกชื่อดังกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นความคิดเชิงเปรียบเทียบ กับสิ่งที่อยู่ผู้คนรู้จัก หรือคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ง่าย ต่อการจดจำและเรียกชื่อ ดังภาพที่ 2 - 3

ภาพที่ 2 ภาพวาดเขี้ยวหนุมานขนาดใหญ่ (ซ้าย) เปรียบเทียบเรียกชื่อกับภาพ “หินเขี้ยวหนุมาน” (ขวา)
ที่มา : เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2549). เส้นสายลายไทย ชุด ตัวละครในรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ : เศรษฐศิลป์, หน้า 7.
และภาพถ่ายโดย ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561

ภาพที่ 3 ภาพเปรียบเทียบการเรียกชื่อระหว่าง “หินดินสอ” กับรูปร่างของดินสอ
ที่มา : <https://www.thinking.com/scene/723190408309374978>
และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561

ผลึกของแก้วโป่งข่าม มักเกิดเกาะกันเป็นกลุ่ม หรือแม้แต่เบียดกันเป็นผลึกซ้อนกัน ส่วนมากผลึกมีขนาดต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ผู้คนในท้องถิ่นมักเรียกว่า “หน่อแก้ว” ถ้าผลึกมีขนาดเล็กมากนั้น ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างของผลึกได้ชัด แต่หากผลึกมีขนาดใหญ่ เช่นตั้งแต่ขนาดเข็มหมุดขึ้นไปจะเห็นรูปผลึก ผลึกของควอตซ์อาจมีความยาว 10 ถึง 30 เซนติเมตร และความกว้าง 4.55 ถึง 10 เซนติเมตร ซึ่งผลึกอาจใส หรือขุ่นอย่างน่านมส และอาจมีสีต่าง ๆ กันตามชนิดของแร่ที่เจือปนอยู่ในเนื้อ ควอตซ์เป็นแร่ที่มีความแข็งมากประเภทหนึ่ง มาตรฐานความแข็ง (Moh’ scale of hardness) ได้จัด ควอตซ์ไว้ในอันดับความแข็งที่ 7 (จาก 10 ขั้น ซึ่งเพชรมีความแข็งที่สุดคือที่อันดับ 10) ความแข็งขนาดนี้ทำให้ ควอตซ์ทนต่อการสึกหรอได้ดีพอควร ควอตซ์จะแข็ง แต่ไม่เปราะ ขอบของผลึกที่เจียรระไนแล้วจะไม่แตกง่ายอย่างเพทาย ประกอบกับการมีสีสรรสวยงามพอสมควร และมี variety มาก ควอตซ์จึงจัดเป็นรัตนชาติตระกูลใหญ่ตระกูลหนึ่ง แหล่งแร่ควอตซ์หรือโป่งข่ามที่พบในบ้านนาบ้านไร่ อำเภอดงเจริญ จะพบลักษณะของลิ่มผลึกที่เกิดขึ้นในโพรงเปลือกหิน ที่เรียกว่า “จีโอด” (geode) เป็นลักษณะของผลึกแร่ควอตซ์ที่เข้าไปตกผลึกอยู่ในช่องว่างของโพรงหิน โดยโพรงเปลือกหินที่ว้านี้ ตามธรรมชาติมักไม่เกิดในลักษณะของทรงกลม แต่ละผลึกอาจมีลักษณะที่บิดเบี้ยวผิดรูปร่างไปบ้าง ส่วนที่พบเป็นเปลือกนอกคือหินแกรนิตหรือหินอัคนี ส่วนตรงกลางคือแร่ชนิดต่าง ๆ อยู่ หรือเป็นส่วนโค้งของผลึกลิ่ม ซึ่งส่วนนี้เมื่อนำมาเจียรระไนแล้วมักจะเห็นเป็นมลทินที่มีลวดลายสวยงามอยู่ภายในเนื้อแก้วโป่งข่าม ส่วนที่อยู่ชั้นในสุด คือแร่ควอตซ์ที่ชาวบ้านขุดหาเพื่อนำไปเจียรระไนเป็นแก้วโป่งข่ามที่มีคุณค่าและราคา (สาขาอัญมณีวิทยา มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, 2551 : 7) ในความหมายของผู้คนทั่วไปนั้น คำว่า “แก้ว” มักใช้เปรียบเทียบกับวัสดุ สิ่งของใด ๆ ก็ตามที่มีลักษณะโปร่งใส แต่หากเราพิจารณาในเชิงของคุณค่าแล้ว คำว่า “แก้ว” มักใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อว่าเป็นสิ่งศรัทธา ความเจริญรุ่งเรือง ความสว่าง หรือความโชคดี แต่ทั้งนี้ความหมายของคำว่า “แก้ว” ของผู้คนบ้านนาบ้านไร่ อาจมิได้หมายถึงสิ่งที่เป็นศรัทธาเท่านั้น แต่หมายถึงหินแข็งใส ที่มองผ่านลอดเข้าไปข้างในเนื้อแก้ว ส่วนคำว่า “โป่ง” หมายถึง ลักษณะของสิ่งที่พองด้วยลม หรืออาจมีความหมายตามลักษณะกิริยา หนุนขึ้น สูงขึ้น ผุดขึ้น และคำว่า “ข่าม” หมายถึง ความอยู่ยงคงกระพัน ทั้งนี้ คำว่า “ข่าม” เป็นความหมายที่รู้จักและรับรู้อย่างแพร่หลายของผู้คนในล้านนา ดังนั้น “แก้วโป่งข่าม” จึงมีความหมายว่า “หินที่มีความแข็ง ความใส สามารถมองเล็ดลอดเข้าไปข้างในเนื้อ และมีความอยู่ยงคงกระพัน โดยเกิดจากการผุดขึ้นมาที่ช่องหิน นอกจากนี้หากวิเคราะห์ในเชิงความเชื่อเฉพาะบุคคลแล้ว คำว่า “อยู่ยงคงกระพัน” นี้ มีผลเกี่ยวข้องกับผู้ที่ครอบครองหรือเป็นเจ้าของแก้วโป่งข่ามอีกด้วย โดยเชื่อว่าแก้วโป่งข่ามสามารถทำหน้าที่ป้องกันศัตรูหรือภัยอันตราย ต่าง ๆ ที่จะมาทำร้ายผู้ครอบครองแก้วโป่งข่าม

แก้วโป่งข่ามที่บ้านนาบ้านไร่ ตำบลแม่ถอด อำเภอดงเจริญ จังหวัดลำปางถือเป็นวัฒนธรรมชาติซึ่งมีค่าและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนหมู่บ้านนี้ จนได้รับการยอมรับให้เป็นของคลัง ตามความเชื่อเฉพาะบุคคล อีกทั้งได้สะท้อนให้เห็นถึงความหวงแหนหรือความผูกพันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ความเชื่อในเรื่องแก้วโป่งข่าม เป็นสิ่งควบคู่และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนบ้านนาบ้านไร่ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดย

เฉพาะกลุ่มคนผู้สูงวัยหรือคนรุ่นเก่าของหมู่บ้าน หรือแม้กระทั่งผู้คนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงวัวในแก่วังขามก็ตาม แต่ในขณะที่กลุ่มคนที่เป็นวัยรุ่นหรืออีกวัยหนึ่งของหมู่บ้านอาจไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ เนื่องจากเป็นวัยที่อยู่ในยุคของวิทยาศาสตร์ และอาจไม่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ให้รับรู้ ส่งผลต่อมุมมองที่แตกต่างกันเพียงแค່ภายนอกกว่าแก่วังขาม ก็คือหินธรรมชาติก้อนหนึ่ง ซึ่งมีความแข็งและสวยงาม สามารถนำมาทำเป็นเครื่องประดับตกแต่งร่างกายให้สวยงาม หรือทำเป็นของที่ระลึกของชุมชนเพื่อจำหน่ายเท่านั้น

ภาพที่ 4 นายมงคล เพยตา ให้สัมภาษณ์ และชี้ให้เห็นแหล่งกำเนิดแก่วังขามบนดอยโป่งหลวง และศาลเจ้าพ่อโป่งหลวง ที่เคารพสักการะของผู้คนที่ขึ้นไปขุดหาแก่วังขาม
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2560

หากต้องการชุด ต้องใช้แรงงานคนเดินทางขึ้นไปชุดเท่านั้น ไม่สามารถใช้รถชุดหรือเครื่องจักรหนักได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การเดินทางจากหมู่บ้านขึ้นไปก็ต้องไปง่หลวง มีระยะทางค่อนข้างลำบากเนื่องจากทางแคบและเป็นป่ารก การเดินทางด้วยรถจักรยานยนต์น่าจะเป็นพาหนะสะดวกที่สุด ที่บริเวณแห่งนั้น มีศาลศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่มีชื่อเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อโป่งหลวง” ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก ชาวบ้านที่จะลงมือชุดหาแก้วโป่งขามมีความเชื่อว่าต้องทำพิธีบอกกล่าวหรือขอขมาเจ้าพ่อโป่งหลวงก่อน และต้องใช้สิ่งของเช่น ไห้ว เช่น รูป 9 ดอก ขนมหวาน น้ำหวานสีแดง ผลไม้ เพื่อให้การชุดประสบความสำเร็จตามต้องการ ศาลเจ้าพ่อโป่งหลวงนี้มีการตั้งขึ้น หลังจากมีการชุดหา อย่างต่อเนื่อง และแก้วโป่งขามเป็นสิ่งที่สร้างรายได้ให้ผู้คนที่ประกอบอาชีพนี้อย่างต่อเนื่อง ศาลเจ้าพ่อโป่งหลวงจะได้รับการบวงสรวงในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ศาลเจ้าพ่อโป่งหลวงที่กล่าวนี้ นอกจากสะท้อนให้เห็นความเชื่อ ความศรัทธา อย่างเคร่งครัดของผู้คนที่มาต่อแก้วโป่งขามซึ่งเป็นของธรรมชาติที่มีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันแล้ว ยังเป็นสิ่งสร้างความตระหนัก ความเกรงกลัวในการให้ผู้คนที่ช่วยกันรักษาผืนป่าบนดอยโป่งหลวงควบคู่กันไปอีกด้วย เนื่องจากผู้คนจะขึ้นไปชุดหาแก้วโป่งขามเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคนกับธรรมชาติ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นสื่อกลางหรือสื่อสัญลักษณ์ทางความเชื่อที่เชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับสิ่งเร้นลับได้เป็นอย่างดี ดังภาพที่ 4

นอกจากการชุดหาแก้วโป่งขามเพื่อนำมาทำประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แล้ว ในอดีตผู้คนในหมู่บ้านได้ชุดพบ

โป่งขามขนาดใหญ่เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2545 มีรูปร่างคล้ายพระพุทธรูปในท่านั่ง ที่มีความสูง 99 เซนติเมตร ความยาวเส้นรอบฐานประมาณ 166 เซนติเมตร มีน้ำหนักเกือบ 1 ตัน (นายมงคล เพยตา สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2560) ผู้คนของบ้านนาบ้านไร่ เกิดความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก และได้นำมาตั้งไว้ในวัดบ้านนาบ้านไร่เพื่อกราบไหว้ ลักษณะของแก้วโป่งขามรูปร่างคล้ายพระพุทธรูปนี้ หากมองลักษณะทางกายภาพแล้ว ผู้เขียนมีความคิดเห็นตรงกับผู้คนในชุมชนคือ มีเค้าโครงคล้ายกับพระพุทธรูปตามคำบอกเล่า แต่ทั้งนี้หากวิเคราะห์ในเชิงลึกแล้ว ความคล้ายนั้นอาจเกิดจากจินตนาการผนวกกับความบังเอิญของธรรมชาติ หรือด้วยเหตุผลใด ซึ่งมีอาจชี้ชัดได้ เนื่องจากผู้คนของบ้านนาบ้านไร่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธค่อนข้างเคร่งครัด ผนวกกับความเชื่อเรื่องแก้วโป่งขามที่มีอยู่เดิมแล้ว อาจส่งผลให้ผู้คนเกิดจินตนาการควบคู่กับศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา แต่ทั้งนี้จินตนาการดังกล่าวถือว่าใกล้เคียงกับรูปทรงของพระพุทธรูปมาก แม้ว่าแก้วโป่งขาม ในความรู้สึก หรือลักษณะทางกายภาพของหินชนิดนี้ อาจถูกมองว่าต้องเป็นลักษณะหินที่มีความโปร่งใสคล้ายผิวของกระจกเงา และความสวยงามมักเกิดจากความใสเท่านั้น แต่แก้วโป่งขามในชุมชนแห่งนี้ มีรูปแบบและการเรียกชื่อที่ต่างกันออกไป ตามลักษณะของมลทินที่อยู่ภายในเนื้อแก้วนั้น ซึ่งคำว่า “มลทิน” หากนำมาใช้กับสิ่งของต่าง ๆ ตามความรู้สึกของผู้คนทั่วไปนั้น หมายถึงความไม่บริสุทธิ์ ความหม่นหมอง ซึ่งเป็นความหมายเชิงลบ แต่ทั้งนี้ คำว่ามลทิน เมื่อถูกนำมาใช้กับแก้วโป่งขามแล้วกลับเป็นความหมายในเชิงบวกในด้านเกี่ยวกับความสวยงามอันเกิดจากสิ่งซึ่งอยู่ภายในเนื้อแก้ว ซึ่งสิ่งที่อยู่ภายในเนื้อแก้วนี้คือ

ภาพที่ 5 แก้วโป่งขามมีรูปร่างคล้ายพระพุทธรูป (ซ้าย)
ลักษณะของแก้วโป่งขาม ที่มีมลทินหรือแร่อยู่ภายในเนื้อ (ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2560

แร่ที่เจือปนอยู่ด้านใน มักมีลักษณะต่าง ๆ เช่น เส้นขนาดเล็ก คล้ายเส้นเชือก เป็นจุด หรือเป็นลักษณะของเส้นใยคล้าย รากไม้ ที่มีขนาดเท่ากับเข็มเย็บผ้า ที่เรียงตัวอยู่รวมกัน แบบไม่เป็นระเบียบ มลทินดังกล่าวนี้ นับเป็นจุดเด่นของแก้ว โป่งข้าม ที่ทำให้เกิดความสวยงามในตัวเองอันเกิดจากการ ก่อกำเนิดของธรรมชาติ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความ สวยงามที่เกิดจากเนื้อวัสดุ (พื้นผิว) ที่ต่างกันอีกด้วย ดังภาพที่ 5

ชื่อและชนิดแก้วโป่งข้าม ที่สอดคล้องกับความเชื่อ

แก้วโป่งข้ามเป็นควอตซ์ที่มีมลทินหรือแร่อยู่ ภายในเนื้อ ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะของสี เส้น ผื่น แผ่น ที่มองเห็น แก้วโป่งข้ามมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ไป บางชนิดผู้คนมีความเชื่อเกี่ยวข้อง แต่ขณะที่บางชนิดเป็น เพียงแก้วที่สวยงามเท่านั้น มิได้มีความเชื่อใด ๆ ชื่อและชนิด ของแก้วโป่งข้าม (สาขาอัญมณีวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2551 : 13-16) ระบุไว้มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ชนิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงชื่อ ชนิด ภาพแก้วโป่งข้าม และความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

ลำดับที่	ชื่อและชนิด	ภาพ	ลักษณะ / ความเชื่อเกี่ยวกับโป่งข้าม
1	แก้วน้ำหาย		แก้วสีใสหรือไม่มีสี คำว่า “หาย” ในที่นี้ คือ ไม่มีสีใดอยู่ ภายใน แก้วชนิดนี้อาจพบก้อนใหญ่มาก ที่สามารถนำมา เจียรระโนเป็นรูปทรงกลมขนาดใหญ่ได้
2	แก้วกาบ		เป็นแก้วที่มีแร่ประกอบอยู่ภายใน คำว่า “กาบ” คือลักษณะ ของแผ่นบาง ซึ่งแผ่นบางนั้นอาจมีสีทองหรือน้ำตาล เรียกว่า “กาบทอง” หากแผ่นบางนั้นมีสีขาวหรือสีเทาอ่อน เรียกว่า “กาบเงิน” มีความเชื่อว่าให้คุณประโยชน์แก่ผู้ถือครอง หน้าที่การงาน ความร่ำรวยเงินทองและความเป็นอยู่ที่ดี
3	แก้วสายรุ้ง		อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “รุ้ง 7 สี” เรียกชื่อนี้ เนื่องจากเนื้อ แก้วมีรอยร้าวให้แสงลอดผ่าน และจะถูกแยกเป็นสีต่างๆ เรียกว่าinterference of light รอยร้าวเหล่านี้อาจขยายออก ทำให้สีรุ้งชัดเจนขึ้น ขยายใหญ่ หรือลดลงก็ได้
4	แก้วเข้าแก้ว		เป็นแก้วที่มีความแปลก มีค่าสูงและหาได้ยาก คำว่า “เข้า แก้ว” คือลักษณะของการเข้าไปอยู่ด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นมิติ อย่างสวยงามกว่าแก้วชนิดอื่นและมีราคาสูง ยังจำแนกเป็น ชื่ออื่นๆ อีก 6 ชื่อ ดังนี้คือ 1) แก้วเข้าแก้วเงา 2) แก้วเข้าแก้ว โทน 3) แก้วเข้าแก้วแฝด 4) แก้วเข้าแก้วซ้อนแก้ว 5) แก้ว เข้าแร่ และ 6) แก้วเข้าแก้วสลัก
5	แก้วปวก		คำว่า “ปวก” เป็นภาษาเหนือมีความหมายว่า “ฟอง” คล้าย ตะไคร่น้ำ ปะการัง หรือ สาหร่าย แก้วปวกแต่ละชนิดมักมีชื่อ ตามสีที่มองเห็น เช่น ปวกเขียว ปวกแดง ปวกทอง ฯลฯ แก้ว ปวกมีความเชื่อในด้านเมตตามหานิยม เหมาะสำหรับผู้ที่ทำ หน้าที่ค้าขาย ติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งทำให้อยู่อย่างมี ความสุข คลาดแคล้วและความสำเร็จในหน้าที่การงาน

ลำดับที่	ชื่อและชนิด	ภาพ	ลักษณะ / ความเชื่อเกี่ยวกับโป่งข่าม
6	แก้วขนเหล็ก		เป็นแก้วโป่งข่ามอีกชนิดหนึ่งที่มีความต้องการสูง จำแนกเป็น 2 ชนิดคือ 1) แก้วขนเหล็กใส ชนิดนี้มีเนื้อใส ภายในมีเส้นแร่ปรากฏอยู่ คล้ายเส้นผม มีสีดำ แก้วขนเหล็กใส มีความเชื่อว่าให้คุณประโยชน์ในด้านคงกระพัน โชคลาภและเสริมบารมี 2) แก้วขนเหล็กตัน แก้วโป่งข่ามชนิดนี้ จะมีเส้นขนสีดำลักษณะเดียวกันกับแก้วขนเหล็กใส เส้นขนอาจจะใหญ่และหยابกว่า เป็นแก้วที่ให้คุณในด้านโชคลาภ ยศ และตำแหน่งหน้าที่การงาน แคล้วคลาดปลอดภัย เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางบ่อย โดยเฉพาะอาชีพทหาร มักนิยมแก้วชนิดนี้มาก
7	เข้มทอง ฝนทอง หรือ ไหมทอง		เป็นควอตซ์ที่มีแร่ใยหินจำพวกโครซิโดไลต์ (crocidolite) อยู่ มีลักษณะคล้ายฟางข้าว ทั้งนี้เพราะแร่ชนิดนี้ถูกเติมออกซิเจน แต่หากไม่ถูกเติมออกซิเจนก็จะให้เส้นใยสีฟ้า เกิดเป็นความสวยงามเทียบเท่าสีทอง
8	แก้วทราย		เมื่อนำมาเจียรไนแล้ว ด้านบนของเม็ดแก้วจะใส โดยพื้นแก้วด้านล่างจะมีลักษณะของเม็ดทรายเรียงกันเป็นพื้น มีคุณค่าทางด้านป้องกันโรคร้าย สุขภาพแข็งแรง มีชีวิตชีวา และเพิ่มความกระตือรือร้นให้ชีวิต และยังส่งผลถึงความสำเร็จในหน้าที่การงานอีกด้วย แก้วทรายสีทอง เป็นสีที่พบมากและเป็นที่นิยมในหมู่คนสะสมแก้วโป่งข่าม เนื่องจากจะส่งผลในเรื่องของเงินทอง โชคลาภ รวมถึงความมั่งมีและแคล้วคลาด
9	แก้วนางขวัญ (จอมขวัญ)		เป็นแก้วอีกชนิดหนึ่งที่หายาก มีสีพื้นเป็นสีม่วงอ่อน ถึงเข้ม สีม่วงนี้คล้ายสีม่วงดอกตะแบก มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องจิตใจ การนั่งสมาธิ อีกทั้ง ทำให้ผู้ครอบครองมีความเจริญรุ่งเรือง มีชื่อเสียงด้านเมตตามหานิยม ส่งเสริมความรักและวาสนา คลาดแคล้วจากอาถรรพ์ทั้งปวง เนื่องจากคำว่า “ขวัญ” คือ จิตของผู้คนจะถูกคุ้มครองโดยอนุภาพของแก้ว
10	แก้วพิรุณแสน ท่า		เรียกกันทั่วไปว่า “ฝนแสนท่า” เป็นแก้วที่มีลักษณะเด่นของลวดลายที่เป็นเหมือนเส้นสายฝนที่ตกลงมาเป็นริ้วๆ เส้นเหล่านี้จะเป็นเส้นขนาดเล็กๆ อาจเป็นเส้นตรง หรือพลิ้วไหวอ่อนช้อยเหมือนสายฝนที่ต้องลม มีความเชื่อว่า ทำให้แคล้วคลาด และมีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าขาย ทำให้สามารถค้าขายได้ดีกว่าคู่แข่งที่ขายสินค้าประเภทเดียวกัน

ลำดับที่	ชื่อและชนิด	ภาพ	ลักษณะ / ความเชื่อเกี่ยวกับโป่งขาม
11	แก้วมั่งคละ จุฬามณี		มีลักษณะภายในเป็นรูปมงคลต่าง ๆ เช่น องค์พระ ต้นโพธิ์ ในโพธิ์ เจดีย์ นาค และช้าง เป็นต้น เป็นแก้วที่หาได้ยากมาก และถือได้ว่าเป็นแก้วที่มีค่าเหลือคณานับ หากผู้ใดได้ครอบครอง จะก่อให้เกิดความร่มเย็น เจริญด้วยสมบัติ คล้ายแคล้ว จากอันตรายทั้งปวง อีกทั้งยังช่วยเสริมบารมีก่อให้เกิด โชคลาภ ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและค้าขาย
12	แก้วแร		คำว่า “แร” อาจแผลงมาจากคำว่า “แล” ซึ่งมีความหมาย ว่า “ดู” เมื่อดูแล้วก็เกิดหรือสติปัญญาความคิดต่าง ๆ แก้ว ชนิดนี้มีความเชื่อในเรื่องการอุดหนุนค้าขาย อุปถัมภ์ เกี่ยวกับการค้าขาย ธุรกิจ เป็นแก้วที่ก่อให้เกิดการเหนี่ยวนำให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ หรือภูมิปัญญาอันเป็นที่มาของ โภคทรัพย์ และจินตนาการเชิงศิลปะ
13	แก้ววิฑูรย์ สีน้ำผึ้ง		ลักษณะของแก้ววิฑูรย์สีน้ำผึ้ง มีสีเหลืองขุ่น แต่จะไม่ออก เหลืองมากนัก โดยจะเป็นสีเหลืองอมส้ม อาจจะมีสีเขียวทั้ง เม็ด หรืออาจจะมีลายเป็นริ้ว หรือเป็นวง ๆ โดยจะมีสีเหลือง เทา และขาว แก้ววิฑูรย์ส่วนใหญ่ที่พบมักมีสีออกเหลืองขุ่น หรือเหลืองขุ่นมีลาย ส่วนสีเหลืองใสจะพบน้อยมาก
14	แก้วสามกษัตริย์		จัดได้ว่าเป็นแก้วที่มีคุณอนันต์ เนื่องจากเป็นแก้วที่รวบรวม เอาสิ่งที่เป็นมงคล หรือรวมสกุลอื่น ๆ ไว้ในแก้วเม็ดเดียวกัน แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) แก้วสามกษัตริย์ ที่เกิดจากการ รวมแก้วต่างสกุลกัน และ 2) แก้วสุวรรณสาม คือแก้วที่เกิด จากการรวมสกุลเดียวกันและต่างวรรณะกัน จึงทำให้เป็น แก้วที่เชื่อกันว่ามีคุณวิเศษบริบูรณ์ ทั้งในด้านโชคลาภ ร่ำรวย เงินทอง แคล้วคลาด เมตตามหานิยม และเสริมบารมีให้กับ ผู้ที่ถือครองแก้วชนิดนี้
15	แก้วหมอก มุงเมือง		แก้วชนิดนี้ เป็นแก้วที่มีลักษณะภายในเหมือนกับลายที่เกิด ขึ้นในก้อนน้ำแข็ง คือจะมีลักษณะเป็นลายสีขาวหรืออาจเป็น สีขาวบางหรือขาวขุ่น หนาที่บเหมือนกับเมฆบนท้องฟ้า หรือ อาจเป็นเพียงริ้วบางๆ แทรกด้วยสีฟ้าอ่อน หรืออาจมีลักษณะ เหมือนกันคว้นไฟสีขาว ผู้ที่ได้ครอบครองแก้วหมอกมุงเมือง จะทำให้เกิดความร่มเย็น อีกทั้งส่งผลให้เกิดความบริบูรณ์ด้วย ทรัพย์สินเงินทอง

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2560
และลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของมณฑลภายในโป่งขาม จากอำเภอลำปาง.
เอกสารประกอบการสอน. เชียงใหม่ : ม.ป.พ. , หน้า 13-16

จากตารางที่ 1 เห็นได้ว่า การเรียกชื่อหรือตั้งชื่อ แก้วโป่งขามตามลักษณะมลทินหรือแร่ที่อยู่ภายในเนื้อแก้วนี้ น่าจะมีที่มาจากภาษาพื้นถิ่นที่ผู้คนคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี หรืออาจเป็นการเรียกชื่อเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือในชีวิตประจำวันของผู้คน การเรียกชื่อดังกล่าวนี้นายมงคล เพยตา อายุ 63 ปี ประธานกลุ่มเจียรไนแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ (สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2560) อธิบายว่าเป็นการเรียกขานสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ควบคู่กับลักษณะการมองลอดผ่านจากผิวนอกเข้าไปสู่ผิวด้านใน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจดจำง่าย หรือเป็นการสร้างคุณค่า สร้างความน่าสนใจให้กับแก้วโป่งขามแต่ละชนิด ผู้คนของบ้านนาบ้านไร่ มักมีความคุ้นเคยกับชื่อของแก้วรูปแบบต่าง ๆ เป็นอย่างดี การเรียกชื่อที่แตกต่างกันนี้ แสดงให้เห็นว่าคุณค่าของแก้วโป่งขามอยู่ที่มลทินภายในมากกว่าลักษณะพื้นผิวภายนอกของแก้ว นอกจากนี้ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า แก้วโป่งขามทุกประเภทไม่นิยมการเจียรไนผิวนอกให้เป็นเหลี่ยมเหมือนกับพลอยหรืออัญมณีชนิดอื่น ๆ แต่เจียรไนผิวให้เป็นผิวโค้งมน หรือที่เรียกว่า “โค้งหลังเต่า” หรือ “โค้งหลังเป็ด” ทั้งนี้อาจเนื่องจากเหตุผลคือความนิยมส่วนใหญ่ของผู้คนมักนิยมมองคุณค่า ความสวยงาม ของมลทินหรือแร่ที่อยู่ภายในมากกว่าความเป็นเหลี่ยม และการเจียรไนผิวให้เป็นเหลี่ยมนั้น ส่วนที่เป็นเหลี่ยมอาจบดบังมลทินหรือแร่ที่อยู่ในภายใน หรืออาจส่งผลให้แก้วด้อยคุณค่าได้ แสดงให้เห็นว่า ความสวยงาม ความมีคุณค่าของแก้วโป่งขามนั้นเกิดจากความสวยงามของผิวเนื้อด้านนอก ควบคู่กับมลทินภายใน สำหรับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับแก้วโป่งขามทุกประเภทนี้สามารถจำแนกออกเป็น 4 เรื่องหลักคือ 1) ความเชื่อกับโชคลาภ ความโชคที่ส่งผลต่อชีวิต 2) ความคลาดแคล้วจากภัยอันตราย 3) ความเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าขาย และ 4) ความเจริญรุ่งเรืองด้านหน้าที่การงาน โดยเฉพาะเรื่องความคลาดแคล้วจากภัยอันตรายนั้น มักปรากฏอยู่ในแก้วโป่งขามเกือบทุกประเภท และเป็นความเชื่อที่ผู้คนให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

สำหรับผู้ที่นิยมใช้แก้วโป่งขามเป็นเครื่องประดับสำหรับสวมใส่ หรืออาจชอบสะสมแก้วโป่งขาม บางคนอาจมีแก้วโป่งขามทุกประเภทดังที่กล่าวมาแล้ว แต่บางคนอาจมีแก้วโป่งขามบางประเภทเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิก รสนิยม ซึ่งเป็นเรื่องของความชอบและความเชื่อส่วนบุคคล แต่ทั้งนี้แก้วโป่งขามประเภทใดก็ตาม ผู้คนก็ยังให้ความสำคัญ

สำคัญและมีความเชื่อเรื่องการป้องกันอันตรายต่าง ๆ เป็นประเด็นหลัก

อาชีพเจียรไนแก้วโป่งขามของบ้านนาบ้านไร่ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

แก้วโป่งขามของบ้านนาบ้านไร่ มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้คนส่วนหนึ่งในหมู่บ้านมีอาชีพที่สามารถทำงานอยู่ในชุมชนในช่วงว่างเว้นจากฤดูกาลทำนา โดยไม่ต้องเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองลำปาง ด้วยเหตุหนึ่งคือระยะทางจากอำเภอเถินไปจังหวัดลำปางซึ่งมีระยะทางไกลมากเกือบ 100 กิโลเมตร กลุ่มอาชีพดังกล่าวนี้มีชื่อว่า “กลุ่มเจียรไนแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่” ซึ่งนายมงคล เพยตา อายุ 63 ปี ประธานกลุ่มเจียรไนแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ (สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2560) อธิบายอย่างน่าสนใจว่า อาชีพเจียรไนแก้วโป่งขามของบ้านนาบ้านไร่ มีตั้งแต่สมัยอดีตถึงปัจจุบัน และจะสลับกับอาชีพการทำซึ่งเป็นอาชีพหลักของผู้คนที่นี่ การเดินทางไปขุดแก้วโป่งขามบนดอยโป่งหลวง นิยมใช้จักรยานยนต์และไปหลายคน การขุดแก้วโป่งขามจะไม่จำกัดปริมาณว่ามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ขุด ในอดีตนั้นอาชีพเจียรไนแก้วโป่งขาม ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ และทำอาชีพในลักษณะของต่างคนต่างทำ และต่างคนต่างจำหน่าย ต่อมาเริ่มจัดตั้งกลุ่มเป็นทางการขึ้นเมื่อปี 2542 โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด เป็นผู้สนับสนุน ทั้งในด้านอาคาร วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ การเริ่มต้นของอาชีพนี้ในช่วงแรกจะนำแก้วโป่งขามมาเจียรไนเป็นเม็ดขนาดต่าง ๆ ตามต้องการ แล้วนำจำหน่ายในรูปแบบของเม็ดแก้วโป่งขามที่เจียรไนเพียงอย่างเดียว ระยะต่อมาได้มีการนำเม็ดแก้วโป่งขามไปประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับโดยตัวเรือนใช้โลหะเงิน และจำหน่ายในรูปแบบของเครื่องประดับ การจัดตั้งกลุ่มในช่วงแรกนั้นประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุน ช่องทางการจำหน่าย และแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานนั้นเป็นแรงงานคนรุ่นใหม่ ซึ่งต้องฝึกทำเองในลักษณะของการลองผิดลองถูก หลังจากนั้นแรงงานเหล่านั้นได้เรียนรู้และฝึกทำจากผู้ที่เป็นงานอยู่แล้ว ซึ่งเป็นลักษณะของการถ่ายทอดความรู้และทักษะ จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง การจัดตั้งกลุ่มนี้ นับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับบุคคลภายนอกชุมชน การติดต่อประสานงาน การส่งเสริม สนับสนุนอาชีพ การถ่ายทอดความรู้ การสร้างรายได้ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้คนใน

ชุมชนได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันมีสมาชิกในกลุ่มเจียรไนสำหรับบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการสร้างชิ้นงานแก้วโป่งข่ามนั้น คือช่างเจียรไน ซึ่งในหมู่บ้านนาบ้านไร่ นั้น นายทองสุข อินแก้วเครือ อายุ 65 ปี เป็นช่างรุ่นเก่าที่มีความสามารถสูง แต่เนื่องด้วยในปัจจุบันได้ประสบปัญหาเรื่องสายตา จึงได้หยุดอาชีพนี้ไป แต่ได้เปลี่ยนสถานะมาเป็นคนจัดหาแก้วโป่งข่ามแทน

ปัจจุบันกลุ่มอาชีพเจียรไนแก้วโป่งข่าม มีอาคารที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ด้านหน้าวัดบ้านนาบ้านไร่ เป็นอาคารชั้นเดียว ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนจำหน่ายแก้วโป่งข่าม ส่วนเจียรไนแก้วโป่งข่าม และส่วนจัดแสดงนิทรรศการ มีสมาชิกกลุ่มในขณะนี้ประมาณ 25 คน กลุ่มอาชีพเจียรไนแก้วโป่งข่ามบ้านนาบ้านไร่ นับเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีศักยภาพเข้มแข็ง ทั้งด้านของผลผลิต (ชิ้นงานแก้วโป่งข่าม) ดังเห็นได้จากผลผลิตของชุมชนจะได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั้งในภาคเหนือและภาคอื่น ๆ รวมถึงการบริหารจัดการ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนี้ ทั้งในระดับชุมชน อำเภอ และจังหวัด สมาชิกกลุ่มจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี จนจะได้รับการยอมรับให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวหัตถกรรมต้นแบบ รวมถึงมาตรฐานคุณภาพของผลิตภัณฑ์ระดับ 3 ดาว ดังภาพที่ 6

ขั้นตอนการเจียรไนแก้วโป่งข่าม

การเจียรไนแก้วโป่งข่ามของบ้านนาบ้านไร่ นี้ มีลักษณะคล้ายกับการเจียรไนพลอยที่เราพบเห็นทั่วไป ข้อสังเกตประการหนึ่งของการเจียรไนเม็ดแก้วโป่งข่าม คือนิยมเจียรไนให้มีระนาบโค้ง และมีผิวเรียบเท่านั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิยมเจียรไนให้เป็นหลังเบี้ย หรือ

หลังเต่า เท่านั้น ไม่นิยมเจียรไนให้มีพื้นผิวเป็นเหลี่ยมเนื่องจากความสวยงามของเม็ดแก้วโป่งข่ามที่เจียรไนแล้วเกิดจากเส้นของลาย หรือสิ่งที่อยู่ภายในเนื้อแก้ว การเจียรไนให้มีพื้นผิวโค้ง จึงสามารถมองเห็นความสวยงามของสิ่งที่อยู่ภายในได้เด่นชัด แต่หากเป็นการเจียรไนให้เป็นเหลี่ยมนั้น จะทำให้ความเป็นเหลี่ยมไปดบังเส้นของลายที่อยู่ภายในได้ นอกจากนี้อาจส่งผลให้เม็ดแก้วแตกร้าวเสียหายได้ เนื่องจากแก้วโป่งข่ามจัดอยู่ในประเภทพลอยเนื้ออ่อน นายมงคล เพยตา อายุ 63 ปี ประธานกลุ่มเจียรไน (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2561) อธิบายให้ฟังอย่างน่าสนใจว่า “แก้วโป่งข่ามไม่นิยมเจียรไนให้เป็นเหลี่ยมโดยเฉพาะเม็ดแก้วที่มีลวดลายข้างในสวยงาม เช่น แก้วปวก เพราะหาเจียรไนความเป็นเหลี่ยมก็จะไปดบังความสวยงามของลวดลายข้างในเม็ดแก้วได้ แต่ทั้งนี้ก็อาจมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อยตามความต้องการของลูกค้า เช่น เม็ดแก้วใส ก็อาจเจียรไนให้พื้นผิวเป็นเหลี่ยมได้” การเจียรไนแก้วโป่งข่ามเป็นการเปลี่ยนรูปลักษณะ หรือลักษณะทางกายภาพของหินแก้วโป่งข่าม จากรูปทรงอิสระ (Free Form) ให้เป็นรูปทรงเรขาคณิต (Geometric Form) และในขณะเดียวกันก็เป็นการเปลี่ยนชื่อที่ใช้เรียกจากคำว่า “ผลึกแก้ว” เป็น “แก้ว” เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับขั้นตอนการเจียรไนแก้วโป่งข่ามนั้น พอสรุปสาระสำคัญ (ดังภาพที่ 7) ได้ดังนี้คือ

1. นำผลึกแก้ว มาตัดแบ่งโดยใช้ใบตัดมอเตอร์ไฟฟ้า ให้เป็นเม็ดแก้วขนาดเล็กตามที่ต้องการ โดยผลึกแก้ว 1 ก้อน อาจมีผลึกแก้วที่ดีหรือเหมาะสมทั้งก้อน หรือบางส่วนก็ได้ ในที่นี้จะพิจารณาจากขนาดของการนำไปใช้ เช่น

ภาพที่ 6 บ้านของประธานกลุ่มเจียรไนแก้วโป่งข่าม (ซ้าย) และแก้วโป่งข่ามที่ติดไม้ทวนพร้อมนำไปเจียรไนให้ได้รูปทรง (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2560

แหวน กำไล สร้อย ซึ่งมีขนาดของก้อนไม่ใหญ่มากนัก ในขั้นตอนนี้ต้องระมัดอันตรายจากใบตัดที่กำลังหมุน เนื่องจากต้องใช้มือเปล่าในการจับก้อนหิน

2. นำพลิกแก้วที่ตัดแล้วไปโกลน (การเจียรระไนอย่างคร่าว ๆ) ให้เป็นรูปหลังเบี้ยหรือหลังเต่า (มีผิวโค้งนูนเหมือนหลังเต่า) ให้เป็นรูปทรงคร่าว ๆ หรือใกล้เคียงกับรูปทรงจริงมากที่สุด โดยใช้หินเจียรมอเตอร์ไฟฟ้าแบบผิวเรียบ มีน้ำเปล่าเป็นตัวช่วยเลี้ยงระหว่างเม็ดแก้วกับผิวหินเจียร เพื่อลดการเสียดสี ซึ่งเรียกขั้นตอนนี้ว่า “การขึ้นหลังเต่า”

3. นำเม็ดแก้วโป่งข้ามหลังเต่า หรือหลังเบี้ยที่โกลนแล้ว ไปติดกับปลายด้านหนึ่งของไม้ทวน (ไม้ไผ่เหลาแบบคล้ายกับตะเกียบ) โดยใช้ครึ่งเป็นตัวช่วยยึดติดให้แน่น ไม้ทวนจะเป็นวัสดุช่วยจับเม็ดแก้ว แทนการใช้มือเปล่า จากนั้นนำไปเจียรระไนผิวนอกให้ได้รูปทรงที่ต้องการทั้งเรื่องขนาด พื้นผิว

4. นำเม็ดแก้วที่เจียรระไนแล้วมาขัดตกแต่งผิวให้มีความใสอีกครั้ง โดยใช้กระดาษทรายน้ำ โดยเริ่มจากกระดาษทรายผิวหยาบเบอร์ 150 ผิวปานกลางเบอร์ 320 และผิวละเอียดเบอร์ 1000 ตามลำดับ

5. นำเม็ดแก้วโป่งข้ามที่ได้จากการขัดกระดาษทรายแล้วไปประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับแต่ละชนิด หรือตามความเหมาะสมกับรูปแบบเครื่องประดับ

แก้วโป่งข้ามในสถานะของเครื่องประดับกับความต้องการของผู้ใช้ในยุคปัจจุบัน

แก้วโป่งข้ามของบ้านนาบ้านไร่ นับเป็นความสวยงามและคุณค่าของเนื้อวัสดุในสถานะของพลอย (Gem) ก้อนหนึ่งที่เป็นความสวยงามและคุณค่าในเชิงความเชื่อ แต่หากได้มีการนำไปประกอบกับตัวเรือนโลหะต่าง ๆ เพื่อให้เป็นรูปแบบของเครื่องประดับก็จะเกิดเป็นความสวยงามคุณค่าในเชิงความเชื่อมากยิ่งขึ้น นับแต่อดีตถึงปัจจุบันแก้วโป่งข้ามได้ถูกนำมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับรูปแบบต่าง ๆ เช่น แหวน สร้อยข้อมือ สร้อยคอ ฯลฯ โดยกระบวนการที่เรียกว่า การประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับ (Gems Setting) เป็นที่น่าสังเกตว่าเม็ดแก้วโป่งข้ามนอกจากไม่นิยมเจียรระไนให้เป็นเหลี่ยมแล้ว ยังไม่นิยมเจียรระไนให้เป็นเม็ดขนาดเล็กถึงเล็กมากอีกด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการเช่น เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ความสามารถของช่าง หรือเนื่องด้วยเหตุผลที่ว่าหากเจียรระไนให้เป็นเม็ดขนาดเล็กมากนั้นอาจมองไม่เห็นลวดลายที่อยู่ภายในแก้ว ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลเดียวกับการที่ไม่นิยมเจียรระไนเม็ดแก้วให้เป็นผิวเหลี่ยม การที่ไม่นิยมเจียรระไนให้เม็ดแล้วมีขนาดเล็กนั้นก็จะส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบหรือขนาดของเครื่องประดับด้วย เครื่องประดับแก้วโป่งข้ามบ้านนาบ้านไร่ จึงมีรูปแบบและขนาดที่ค่อนข้างใหญ่ แก้วโป่งข้ามเมื่อเจียรระไน

ภาพที่ 7 พลิกแก้วโป่งข้ามที่ยังไม่เจียรระไน (ซ้าย) เม็ดแก้วโป่งข้ามที่ผ่านการเจียรระไนแล้ว (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2561

แล้วมักเรียกว่า “เม็ดแก้วโป้งข่าม” แต่หากนำมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับจะอยู่ในสถานะของ “เครื่องประดับแก้วโป้งข่าม” แก้วโป้งข่ามของบ้านนาบ้านไร่ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการใช้เม็ดแก้วโป้งข่ามเป็นหลักในการกำหนดรูปแบบเครื่องประดับ หรือใช้เม็ดแก้วเป็นตัวกำหนดรูปแบบเครื่องประดับ (Form Follow Gems) เม็ดแก้วโป้งข่ามที่นำมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับรูปแบบต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่เป็นตัวเรือนที่ใช้โลหะเงินมีลวดลายและไม่มีลวดลาย และวัสดุอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เงิน เช่น เซรามิก พลาสติก เป็นต้น โดยตัวเรือนที่ใช้โลหะเงินจะมีราคาค่อนข้างสูง เนื่องจากมีการคิดน้ำหนักโลหะเงินที่ใช้ทำตัวเรือนเพิ่มด้วย จึงส่งผลให้เครื่องประดับแก้วโป้งข่ามเกิดคุณค่าและความสวยงามทั้งเม็ดแก้วและตัวเรือนควบคู่กัน ส่วนตัวเรือนที่ใช้วัสดุอื่นนั้นคุณค่าอยู่ที่เม็ดแก้วเป็นลำดับแรก ส่วนตัวเรือนนั้นเป็นลำดับรอง ดังภาพที่ 8

การที่เครื่องประดับแก้วโป้งข่ามเป็นเครื่องประดับที่มีรูปแบบและขนาดที่ค่อนข้างใหญ่ดังที่กล่าวไว้นั้น จะส่งผลต่อความต้องการของผู้ใช้หรือผู้บริโภคด้วย ซึ่งผู้ใช้เครื่องประดับในสังคมปัจจุบันนี้มีความต้องการและรสนิยมที่หลากหลายมากขึ้น เครื่องประดับแก้วโป้งข่ามอาจสนองตอบ

ต่อความต้องการของผู้ใช้กลุ่มหนึ่ง แต่อาจไม่สนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคอีกกลุ่มหนึ่งได้เนื่องจากมีรูปแบบดั้งเดิมมาเป็นระยะเวลานานแล้ว ดังนั้นการออกแบบและผลิตให้ได้รูปแบบเครื่องประดับเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลาย น่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยเพิ่มยอดขายการจำหน่ายให้มากขึ้น นายมงคล เพยตา อายุ 63 ปี ประธานกลุ่มเจียรไน แก้วโป้งข่าม บ้านนาบ้านไร่ (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2561) ให้ความคิดเห็นอย่างน่าสนใจว่า “รูปแบบเครื่องประดับทุกวันนี้ยังเป็นแบบเดิม ๆ และมีขนาดค่อนข้างใหญ่ แต่หากมีการออกแบบเครื่องประดับที่มีขนาดเล็กหรือลดขนาดจากเดิม ใช้สำหรับกลุ่มวัยรุ่น หรือเจาะตลาดกลุ่มวัยรุ่น น่าจะเป็นโอกาสที่ดีในการขยายช่องทางตลาด” ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่า การพัฒนารูปแบบเครื่องประดับแก้วโป้งข่ามสำหรับกลุ่มวัยรุ่น น่าจะเป็นแนวทางหรือทางเลือกหนึ่งที่ทำให้แก้วโป้งข่ามได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายและมีชื่อเสียง เนื่องจากกลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเรียนรู้ต่อสิ่งใหม่ ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดี อีกทั้งมีการรับรู้ที่รวดเร็วต่อสังคมสื่อออนไลน์ต่าง ๆ กลุ่มวัยรุ่นน่าจะเป็นกลุ่มหนึ่งที่เป็นเป้าหมายทางเลือกของธุรกิจเครื่องประดับแก้วโป้งข่ามของ

ภาพที่ 8 เครื่องประดับแก้วโป้งข่ามรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มเจียรไนแก้วโป้งข่ามบ้านนาบ้านไร่
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561

ชุมชนบ้านนาบ้านไร่ การออกแบบเครื่องประดับแก้วโป่งขาม อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของวัยรุ่นหรือตามสมัยนิยมของวัยรุ่น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบเครื่องประดับเป็นไม่ว่าจะประดับด้วยอัญมณีหรือพลอยชนิดใดก็ตาม ทั้งนี้ยังคงเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคลิก รสนิยม ของผู้ใช้งานที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามสมัยนิยมหรือตามวิถีการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยเฉพาะเครื่องประดับแก้วโป่งขามทั้งในชุมชนบ้านนาบ้านไร่ หรือชุมชนอื่นของอำเภอเถินนั้น ตัวเม็ดแก้วโป่งขามอาจถูกมองว่าเป็นเม็ดพลอยที่มีสีส้มไม่สวยงามมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับพลอยชนิดอื่นเช่น ทับทิม ไพลิน ฯลฯ อีกทั้งชื่อของเม็ดแก้วโป่งขามก็อาจถูกมองว่าเป็นชื่อที่โบราณและไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การสร้างจุดเด่นให้เครื่องประดับแก้วโป่งขามอาจต้องใช้ปัจจัยหลายประการ เช่นการออกแบบ การพัฒนา กลุ่มผู้บริโภคและสื่อต่าง ๆ เป็นตัวกลางในการเผยแพร่ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้เครื่องประดับโป่งขาม

บทสรุป

ดังที่กล่าวมาแล้วนี้เห็นได้ว่าแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ เป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่จัดอยู่ในประเภทพลอยเนื้ออ่อนชนิดหนึ่ง ที่มีสีส้มภายนอกอาจไม่สวยงาม และไม่ใช่ว่าจุดสนใจของผู้คนทั่วไปมากนัก แต่ทั้งนี้แก้วโป่งขามมีจุดเด่นที่ลวดลายภายในเม็ดแล้วที่สวยงามและมีคุณค่าในเชิงของความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโชคลาภ โชคลาง ผนวกกับความอยู่ยงคงกระพัน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผู้คนในชุมชนเชื่อถือตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แก้วโป่งขามมิใช่เพียงเม็ดแก้วที่มีความใสสวยงามเท่านั้น แต่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และที่สำคัญคือความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ ของผู้คนบ้านนาบ้านไร่ได้เป็นอย่างดี ผู้คนที่มีความเชื่อในด้านนี้ แก้วโป่งขามน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการนำมาใช้หรือการครอบครอง นอกจากนี้เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไป ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่ารูปแบบของแก้วโป่งขามในปัจจุบันไม่ถูกจำกัดอยู่เฉพาะเป็นเม็ดแก้วเท่านั้น เนื่องจากเม็ดแก้วโป่งขามไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประดับตกแต่งร่างกายได้ แต่สามารถใช้เป็นเม็ดพลอยก้อนหนึ่งที่ผู้เป็นเจ้าของครอบครองไว้เพื่อมีผลทางความเชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีการพัฒนารูปแบบไปสู่รูปแบบของเครื่องประดับแก้วโป่งขามที่สามารถใช้งานได้ ในวิถีสังคมของคนในเมือง และการนำเม็ดแก้วโป่งขามไป

ประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับนั้นต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนเช่นเดียวกับการผลิตเครื่องประดับที่พบเห็นกันทั่วไป นอกจากนี้แล้วเมื่อได้มีการนำเม็ดแก้วโป่งขามมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับแล้ว ยังต้องมีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลายโดยอาศัยกระบวนการออกแบบและการตลาดควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต รสนิยม ของผู้ใช้อีกด้วย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มมูลค่าในเชิงพาณิชย์และให้เกิดความยั่งยืน ผู้เขียนในฐานะทำงานเกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องประดับในสถาบันการศึกษา อุดมศึกษา มีความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ อำเภอเถิน จังหวัดลำปางดังนี้คือ

1. เนื่องจากแก้วโป่งขามเป็นพลอยที่เกิดจากผลึกหินธรรมชาติที่บุคคลทั่วไปอาจมองดูไม่มีคุณค่าหรือเป็นพลอยคุณภาพต่ำ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุน ให้แก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้อาจสร้างความตระหนัก ทศณคติที่ดีในด้านคุณค่าของแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ นอกเหนือจากพลอยหรืออัญมณีชนิดอื่นๆ

2. เครื่องมือในกระบวนการตัดสลักแก้วโป่งขามจากก้อนใหญ่ให้เป็นก้อนเล็ก มีอันตรายสูงและอาจเกิดอุบัติเหตุต่อนิ้วมือของผู้เจียรระโน ดังนั้นอาจมีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายในส่วนนี้เพื่อความปลอดภัย

3. เนื่องจากบ้านนาบ้านไร่ อำเภอเถิน เป็นพื้นที่อยู่ห่างไกลจากตัวจังหวัดลำปางค่อนข้างมาก ดังนั้นควรมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน หรือพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับแก้วโป่งขามบ้านนาบ้านไร่ กระจายตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ นอกชุมชนบ้านนาบ้านไร่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ การเรียนรู้ และรู้จักแก้วโป่งขามมากขึ้น

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ในท้องถิ่นเห็นคุณค่าและเกิดทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการทำแก้วโป่งขามผู้เรียนเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการสืบสานความรู้เหล่านี้ให้เกิดความยั่งยืน จากนั้นอาจขยายผลให้กว้างขวางในสถาบันการศึกษาที่สูงขึ้น

5. ควรมีการยกย่องให้ผู้ที่ทำอาชีพแก้วโป่งขามทุกคน เป็นผู้รู้ในท้องถิ่น และส่งเสริมให้เยาวชนที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อาชีพนี้ ลักษณะของการบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ในหลักสูตร

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริม สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้และผู้สืบทอดความรู้การทำอาชีพ แก้วโป่งข่าม โดยเริ่มต้นจากระดับเครือข่ายอย่างจริงจังและเห็นผลเป็นรูปธรรม ให้มีความสำคัญเท่าเทียมกับงานศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ของจังหวัดลำปาง จากนั้นจึงขยายผลหรือต่อยอดการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่น

7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสำรวจและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับช่างเจียรไนแก้วโป่งข่ามในจังหวัดลำปาง และยกย่องให้เป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อออนไลน์ ทางศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและประโยชน์เชิงวิชาการ

8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริม สนับสนุน ชุมชนบ้านนาบ้านไร่ ที่ทำอาชีพเจียรไนแก้วโป่งข่าม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญนอกเหนือแหล่งอื่น ๆ ของจังหวัดลำปางอย่างยั่งยืน

9. กลุ่มเจียรไนแก้วโป่งข่ามบ้านนาบ้านไร่ ควรพิจารณาถึงเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน ในบางขั้นตอนหรือบางกระบวนการของการทำแก้วโป่งข่าม เพื่อเป็นการป้องกันหรือลดอุบัติเหตุจากการทำงาน

10. แก้วโป่งข่ามเมื่อนำมาประดับบนตัวเรือนเครื่องประดับแล้ว จะเน้นคุณค่าเฉพาะเม็ดแก้วเท่านั้น แต่รูปแบบเครื่องประดับแก้วโป่งข่ามยังไม่มีรูปแบบที่สวยงามหรือมีอัตลักษณ์ของชุมชนมากนัก ดังนั้นหากมีการส่งเสริมความรู้หรือให้ความรู้ด้านการออกแบบให้แก่ชุมชน ก็จะส่งผลให้มีรูปแบบที่สวยงามและมีมูลค่ามากขึ้น

11. รูปแบบเครื่องประดับแก้วโป่งข่ามในปัจจุบันไม่มีความหลากหลาย ดังนั้นควรมีการออกแบบเครื่องประดับแก้วโป่งข่ามให้มีความหลากหลายรูปแบบมากขึ้น และผนวกเนื้อหา เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแก้วโป่งข่าม เพื่อสร้างจุดเด่นและสร้างมูลค่าเพิ่ม ในการจำหน่าย

12. ควรมีการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเครื่องประดับให้เป็นของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภค

เอกสารอ้างอิง

- มงคล เพยดา. ประธานกลุ่มเจียรไนแก้วโป่งข่าม บ้านนาบ้านไร่. สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤษภาคม 2560.
มงคล เพยดา. ประธานกลุ่มเจียรไนแก้วโป่งข่าม บ้านนาบ้านไร่. สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2561.
เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2549). เส้นสายลายไทย ชูดี ตัวละครในรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ ฯ : เศรษฐศิลป์.
สาขาอัญมณีวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551). ลักษณะทางวิทยาแร่ของมลทินภายในโป่งข่ามจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่ : ม.ป.พ.